

POLIKRÓM

Alapító-főszerkesztő:

EGRI LÁSZLÓ

SZERKESZTŐK:

GYARMATI ZSOLT

SZILÁGYI GÁBOR

Kiadó:EGRI LÁSZLÓ

Kiadó székhelye:

4200 HAJDÚSZOBOSZLÓ,

RÁKÓCZI U.17.

ISSN 2064-1575

ONLINE KÖZÖSSÉGI-MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

I. ÉVFOLYAM/ 2. SZÁM

2013

E-POSTA: POLIKROM@FREEMAIL.HU

HONLAP: WWW.POLIKROM.WBH.HU

© **POLIKRÓM**

MEGJELENIK ONLINE FORMÁTUMBAN, ÉVENTE KÉT ALKALOMMAL

SZERKESZTŐSÉGI ÜZENET

Közösségi-művészeti folyóiratunk 2013 év elején indult. Mivel a publikálások témaköreit nem kívánjuk egy bizonyos tartalmi struktúrára korlátozni, ezért kapta lapunk a *Polikróm* (magy.: sokszínű) elnevezést. Olyan modern szócsőként kívánunk funkcionálni a XXI. században, ahol minden érdeklődő megtalálhatja a számára legfontosabb művészi értékeket.

Célunk, hogy olyan aktív közösséget hozzunk létre, ahol sokszínű alkotások összessége alakítja ki a lap egyedi arculatát.

Teret kívánunk biztosítani annak, hogy változatos témákról szólaltassunk meg tehetséges, művészi érdeklődéssel rendelkező diákokat, fiatal szerzőket, akik úgy érzik szívesen tennék közzé színvonalas alkotásaikat.

Az alábbi kategóriákban várjuk a munkákat:

- *tanulmány*
- *cikk*
- *kritika*
- *recenzió*
- *interjú*
- *műfordítás*
- *próza*
- *vers*
- *grafikák, rajzok*

TARTALOM

RÁCZ DÁVID ZSOLT: HIGGY NEKEM

MÁRTON ÉVA: SAKKORSZÁG

ANDÓ ANITA: VALLOMÁS

VITAI NIKOLETTA: MERENGŐ

FŐNIX-SAROK

CSERNÁK DÓRA: FÉNYKÉP

VALKÓ ROLAND: ÉBRESZT AZ ÉLET

KAPOSI KRISZTINA: OSCAR WILDE SALOMÉJA

RADICS MÁRTON GRAFIKÁJA

LABUS MÁTÉ: HALFLINGS

KAPUS ATTILA: NEGYEDIK ECLOGA

DINÓK ZOLTÁN: ÖSSZECSAPÁS

ALBERT ELEONÓRA GRAFIKÁJA

KISS MÁRTON: HARMADIK EMELET

Higgy nekem

Kúszik a nap az ég tetejére,
lelkemben halványulnak a fények.
Elutaznék, odafentre az égbe,
egy távoli szép messzeségbe.

Nem hagyom el lelkem fényét,
táplálom a tüze ékességét.
Őrizem Hitem míg szívem dobban,
s lelkem nem lesz többé porban.

Tombol a tűzvész lelkem mélyén,
átúsztam Lucifer mérgén.
Megérkeztem a virágos rétre,
leborulok Isten előtt térdre.

Megígérem előtted e szavam,
Segíteni fogok akkor is, ha nem szabad.
Senkiként születtem, ember lettem,
itt hagyom nektek porló testem.

Lépteid tovább figyelem,
átviszlek a zord vizeken.
Higgy bennem, s nem leszel egyedül,
a primás értünk hegedül.

MÁRTON ÉVA

Sakkország

Vallomás

Szívem nyughatatlan
 emlékek zápora,
röpke, múló pillanatok képsora.
Egyszer volt, ami ma már nincs,
 talán nem is tudtuk,
de az életben a legnagyobb kincs.
 Lángolt, majd szunnyadt a parázs,
emelt magasba, olykor taszított mélybe a varázs.
 Keresem most is arcod, kinyújtom kezem,
merengek a múlton, ami szép volt, elteszem.
 Olykor tépődök, a „mi lett volna ha.....”
semmit nem bánok, ami volt, gyönyörű csoda!
Talán Te is érzed még, mit e sorok rejtenek...
 Igaz volt vagy még most is igaz?
 Sorsunk egy, ha volt, ha van,
ha lesz nekünk még ismét tavasz!

Merengő

Mintha üvegszilánk fúrna a szívembe,
Megint egy ünnep, mi elmúlik nélküle.
Gúnyosan kacag az ünnepi porcelán,
"Hát ezért vigyáztál olyan gondosan rám?"

Fekete csipkáját rám teríti a múlt,
Te a külsőt látod, én azt, mi belül sújt.
Összetört álmaim gurulnak a földön,
A gyászkendő alatt jéggé dermedt a könny.

Amikor elmentél, elvittél valamit,
Kiszakított szívem nem is dobog már itt.
Foltozgatom helyét, hogy kitartsak, míg kell,
fájdalmas hiányod kitöltöm emlékkal.

FŐNIX-SAROK

A családi-, irodalmi-, és rádiós zenetörténeti gyűjtemény.

Minden hónap első péntekjén 15 órakor ZENÉS IRODALMI délután

A többi péntek délután a Főnix Versmondó kör próbája

Kedves fiúk és lányok!

Jelentkezzetek a Főnix Versmondó körbe!

Megtanulunk szép és mókás verseket, jeleneteket.

Felkészítünk versmondó versenyre, iskolai és városi ünnepségre

Jelentkezés:

Bieliczkyne Buzás Éva

06 (52) 272-048

bieliczkyne@gmail.com

www.fonix-sarok.hu

Hajdúszoboszló, Szabó László zug 6. fsz. 1. 1. csengő

Fénykép

Amikor egy képre vetek pillantást,
szívemet furcsa melegség járja át.
Amikor magamról látok régi képet,
csodálom eddigi erőmet.

Úgy látom, mintha nem is én lennék,
néha olyan halvány az emlék.
Mennyi idő eltelt azóta már,
mennyi mindent éltem azóta át.

Mosolyogva gondolok a múltra:
szegény, mily tapasztalatlan,
mily gyenge és sebezhető
és mára-már micsoda nő!

Ébreszt az Élet

„Reggelente orcán csókol az Élet,
sívítva hatol belém a lég,
emelkedő tömeggel indulok neki,
mint aki tette lenne kész.

Hajh, Élet, be szép vagy!
csókodtól nem porlik a létem,
mámoros képemtől szabadulva,
újra vigaszt hozol nékem.

A még homályos, fagyos térben,
jöttedet deres lámpák pislogják,
szárnyat kapott száraz levelek,
sóhajtásiddal fejemet szórják.

De az aszfaltos út hamvát,
szaporán lépdelt ütlegek,
Csókoltak takarták szaporán,
megszokott hétköznapi éltet üzenve.

Hamarán leszökött az orcámról,
mintha magam taposnám a fák zaját,
szemkörnyéki ablakomból,
magam keltném az élet szavát.”

Oscar Wilde *Salomé*ja:

A bibliai és antik-mitológiai démonikus „pre-Salomék” szecessziós változata

„Ah! Megcsókoltam a szádat, Jókhanán, megcsókoltam a szádat!”

Bevezetés

Salome alakja az európai kultúrtörténet egyik legközkedveltebb s leggyakrabban kutatott témái közé tartozik. E kegyetlen, s bestiális nő, a démonikus *femme fatale* figurája már régóta foglalkoztatja a Bibliáig visszanyúló történet ismerőit: Salome igazi toposz, s ezt nem csupán azok az irodalmi alkotások¹ bizonyítják, melyek művészi feldolgozásuk témájául választották alakját, hanem az a leginkább interdiszciplinárisnak nevezhető jelleg is, amelyet egyfelől a Saloméről készített képzőművészeti alkotások – Tiziano, Caravaggio, Gustave Moreau stb. festményei –, másfelől pedig a démoni nő személyiségét megidéző zeneművek, mindenekelőtt Massenet és Strauss operája képviselnek.

Oscar Wilde egyfelvonásos drámája szintén ezt a sort gazdagítja: az ír szerző 1891-es *Salomé*ja a bibliai történet egy kivételes, egyedülálló irodalmi parafrázisát adja. Jóllehet, más irodalmi alkotásokat is ismerünk, melyek a Keresztelő Szent János fejéért táncot lejtő nő alakját elevenítik meg, Wilde műve mégsem válik egy szokványos, pusztán a közkedvelt témát megragadó átlagos feldolgozássá. Véleményem szerint Wilde *Salomé*ját egyfelől az a nyelvi-stiláris szerzői eljárás teszi egyedivé és különlegessé, amely a Keresztelő Szent János fejlevételét elbeszélő eseménysort egy szecessziós művészi közegbe helyezi; másfelől pedig az a leginkább aemulatívnak nevezhető igény, amely a korábbi „pre-Salomékat” felülmúlva igyekszik egy önálló, eredeti, Oscar Wilde-i *femme fatale*-t megalkotni. Az alábbiakban erre a két unikálissá tevő vonásra figyelve igyekszem

¹ J.C. HEYWOOD *Salome* c. drámai költeménye, G. FLAUBERT *Heródiása és Salammója*.

áttekintést adni Wilde *Salomé*jéről.

I. A bibliai és az antik-mitológiai előzmények

Ha Salome alakjának prefigurációt keressük, egészen a bibliai, valamint az antik-mitológiai időkig kell visszamennünk. E démoni nő figurája a Keresztelő Szent János fejéért táncot lejtő *femme fatale*-ként él a kulturális emlékezetben: alakja a Keresztelő fejevételét elbeszélő evangéliumi történetekkel (Mt 14, 1-12; Mk 6,14-29) forrt össze – noha a két újszövetségi szövegrészlet nem említi név szerint, csupán Heródiás lányaként.² Jóllehet, a név a személyiség egyik leglényegesebb jelölője, az identifikáció eszköze, ám Salome esetében ezt mégsem tekinthetjük kulcsfontosságú tényezőnek, már csak azért sem, mert alakja esetenként átjátszik kegyetlen anyjának, Heródiásnak a figurájába. Ez a figura-összemosódás (Salome~Heródiás) is jól mutatja, hogy Salome esetében a pontos identifikáció helyett, sokkal komolyabb jelentőséggel bírnak személyiségének azok az összetevői, melyek a *femme fatale* típusává avatják e nőt: a szépség és szenvedély, a kíméletlen és könyörtelen elszántság, a csábítás mögött rejlő démonikus bestialitás, amely végül a kegyetlen gyilkolásba torkollik. E személyiségjegyekre figyelve Salome prefigurációit megtalálhatjuk mind a Bibliában, mind pedig az antik mitológiában.

I.1. A Biblia „pre-Saloméi”: *Potifárné, Delila, Jezabel és Heródiás*

A kegyetlen és démonikus *femme fatale* archetípusa a Biblia teljes egészét átszövi: Salome prefigurációit ugyanis az ó- és újszövetségi könyvekben egyaránt fellelhetjük; változatos és némiképp eltérő, ugyanakkor egymáshoz mégis közelítő történetek sorában.

Az Ószövetségben elsőként a Teremtés könyvének 39,6-23 szakaszában³

² Amint erre többek között GALGÓCZI is felhívta a figyelmet, Salome neve Josephus FLAVIUS történetírásából maradt ránk, lásd: GALGÓCZI Krisztina, *A századvég titokzatos tárgya, Démonikus nők a modern drámában*, Bp. Kalligram, 2010., 75.

³ „Tehát egész vagyonát rábízta Józsefre, s nem törődött semmivel, csak az étellel, amit evett. József amellet szép külsejű és szép arcú volt. A történetek után urának felesége szemet vetett Józsefre, és így szólt hozzá: "Hálj velem!" Ő azonban vonakodott, s azt mondta ura feleségének: "Nézd, uram semmivel sem törődik mellettem a házban, egész vagyonát rám bízta. Neki sincs ebben a házban nagyobb hatalma, mint nekem. Semmit sem vont meg tőlem, csak egyedül téged, mivel te a felesége vagy. Hogyan követhetnék el ilyen súlyos igazságtalanságot és hogyan vétkezhetnék Isten ellen?" Jóllehet naponta csábította Józsefet, az nem hallgatott rá, hogy vele háljon és hozzá adja magát. Amikor egyik nap bejött a házba dolgait intézni és a ház népe közül senki sem volt otthon, az megfogta a ruháját és így szólt: "Hálj velem!" De ő ruháját a kezében hagyta, elmenekült és kifutott. Az látva, hogy ruháját a

figyelhetünk fel egy salomei nőalakra: Potifárnére. A József történet elbeszélő szentírási szövegegységben a fáraó felesége egy kegyetlen, álnok nőként tűnik fel: Potifárné hajthatatlanul igyekszik elnyerni a testvérei által Egyiptomba eladott József testi szerelmét, miután azonban ez nem sikerül neki, csalárd színjátékot előadva a fáraón keresztül tömlőcbe vetteti Józsefet.

Hasonlóképp egy tisztességtelen, démoni nőalakról olvashatunk a Bírák könyvében⁴ is: Deliláról. Delila, kihasználva Sámson szerelmét, a filiszteusokkal szövetkezve 1100 ezüst sékelért rábírja Sámson, hogy árulja el neki rettenetes erejének titkát. Sámson, engedve férfiúi gyengeségének feltárja Delila előtt titkát: erejét a hajában hordozza. Az álnok, s kegyetlen nő ezt követően lenyírja Sámson haját, ekként fosztva meg erejétől, majd a filiszteusok kezére adja, akik előbb elveszik szeme

kezében hagyta és elfutott, összehívta házanépét, s ezt mondta nekik: "Na lássátok! Idehozott nekünk egy hébert, hogy erőszakoskodjon velünk. Hozzám jött, hogy velem háljon, de én hangosan kiabáltam. Mikor hallotta, hogy hangosan kiabálok, itthagya ruháját mellettem, elmenekült, és kiszaladt." És a ruhát magánál tartotta, míg a férje haza nem jött. Akkor elmondta neki a jelenetet és így szólt: "A héber szolga, akit a házba hoztál, idejött hozzám, hogy erőszakoskodjon velem. De mikor hangosan kiabáltam, itt hagyta ruháját mellettem, menekült, és kiszaladt." Ura felesége szavának hallatára, hogy a rabszolga - úgymond - így tett vele, haragra gerjedt. Ura elfogatta Józsefet, s abba a börtönbe vetette, ahol a király foglyait őrizték. Ott maradt a börtönben. De az Úr Józseffel volt, és irgalmat gyakorolt vele. Feléje fordította a börtönfelügyelő jóindulatát. A felügyelő rábízta Józsefre az összes foglyot, aki csak a börtönben volt. Ami ott történt, annak az ő rendelkezése szerint kellett végbemenni. A börtönfelügyelő nem törődött többé semmivel, ami rá volt bízva. Az Úr vele volt, és amihez csak hozzáfogott, azt sikerre vezette."

⁴ Bir 16,4-21: Ezután beleszeretett a Szórák völgyében egy nőbe, akinek Delila volt a neve. A filiszteusok fejedelmei elmentek hozzá és azt mondták neki: "Szedd rá és tudd meg, miben rejlik különleges ereje, hogyan tudnánk fölékerekedni, megkötnöni és ártalmatlanná tenni. Ezért ki-kí ad neked 1100 ezüst sékelt." Delila így szólt Sámsonhoz: "Mondd meg nekem, miben rejlik nagy erőd, mivel kellene téged megkötnöni, hogy tehetetlenné tegyenek?" Sámson így felelt neki: "Ha megkötnének hét friss húrkötéssel, amelyet még nem szárítottak ki, elvesztem erőmet, és olyan leszek, mint a többi ember". A filiszteusok fejedelmei vittek Delilának hét friss húrkötélet, amit még nem szárítottak ki, és ő megkötnözte velük. Az embereket lesbe állította a szobájában, aztán odakiáltotta neki: "Rád törtek a filiszteusok, Sámson!" De ő eltépte a köteleket, ahogyan a kőcfonál elszakad, amikor a tűz megperzseli. Így erejének titka rejtve maradt. Ám Delila így szólt Sámsonhoz: "Rászedtél és hazudtál nekem. Most azonban mondd meg nekem, mivel lehetne megkötnöni." Így válaszolt neki: "Ha jól megkötnének új kötelekkel, amelyeket még nem használtak semmire, elveszítem erőmet és olyan leszek, mint a többi ember." Akkor Delila új köteleket vett, megkötnözte velük és odakiáltotta neki: "Rád törtek a filiszteusok, Sámson!" Az emberek lesben álltak a szobájában. Ám ő úgy széttépte a köteleket, amelyek a karjait fogva tartották, mint a cérnaszálat. Delila ekkor így szólt Sámsonhoz: "Eddig mindig rászedtél és hazudtál nekem. Most már mondd meg, mivel lehetne megkötnöni." Így felelt neki: "Ha összefonod fejemen a hét hajfürtöt és odaerősíted a takácsok szálfeszítőjével, elvesztem erőmet, és olyan leszek, mint a többi ember." Delila elaltatta, azután összefonta Sámson fején a hét hajfürtöt, odaerősítette a takácsok szálfeszítőjével és odakiáltotta neki: "Rád törtek a filiszteusok, Sámson!" Erre fölébredt álmából, s kirántotta a szálfeszítőt és a fonatot. Így erejének titka rejtve maradt. Delila így szólt hozzá: "Hogy mondhatod olyat, hogy szeretsz, amikor szíved nincs velem? Már háromszor rászedtél és nem mondtad meg nekem, hogy miben rejlik nagy erőd." Mivel egész nap gyötörte szavaival és zaklatta, halálra fáradt. Feltárta hát előtte egész szívét és így szólt: "Borotva sose ért fejemhez, mert az Isten nazírja vagyok anyám méhétől fogva. Ha megnyírnak, elhagy erőm, gyenge leszek, olyan, mint a többi ember." Delila ekkor látta, hogy kitérte egész szívét. Hívatta hát a filiszteusok fejedelmeit és ezt mondta nekik: "Most gyertek, mert kitérte előttem egész szívét." A filiszteusok fejedelmei elmentek hozzá, s magukkal vitték a pénzt is. Erre ő elaltatta Sámson a térdén, odahívott egy embert, az lenyírta fejéről a hét hajfürtöt. Elkezdett gyengülni és ereje elhagyta. Delila odakiáltotta neki: "Rád törtek a filiszteusok, Sámson!" Erre fölébredt álmából s azt mondta: "Kikeveredek a bajból, mint máskor és kiszabadítom magamat." Nem tudta azonban, hogy az Úr elfordult tőle. A filiszteusok elfogták, kiszúrták a szemét és levitték Gázába. Kettős láncsal megkötnözték és a fogságban malmot hajtattak vele."

világát, majd pedig láncra verve fogságba vetik.

Az újszövetségi szentírásban szintén felbukkan egy salomei archetípus: Jezabel. A Jelenések könyvének 2,20-24 szakasza (Levél a tiatirai egyháznak)⁵ egy erkölcstelen, parázna, s az egyház szolgálait a bálványoknak bemutatott áldozatok húsából való evésre csábító asszonyról számol be, akinek viselkedéssjegyei ószövetségi párhuzamaival mutatnak rokonságot.

Ám Salome tulajdonképpen, a mai kulturális emlékezetben mélyen élő története Máté és Márk evangéliumában olvasható: A két újszövetségi szövegrészletben (Mt 14, 1-12; Mk 6,14-29)⁶ Keresztelő Szent János halálának (felvételének) körülményeiről olvashatunk. Eszerint Heródes fejedelem elfogatta és börtönbe vetette Keresztelő Szent Jánost, amiért az figyelmeztette, hogy a jelenlegi feleségével, Heródiással való kapcsolata egy bűnös viszony, hiszen a frigy a fivér, s egyúttal az első férj, Fülöp meggyilkolása útján jött létre. A foglyul esett Keresztelő halála egy különösen elborzasztó eseménysor keretében következik be: A Heródes

⁵ „De van ellened egy kifogásom: eltűröd, hogy Jezabel asszony, aki prófétának mondja magát, tanításával arra csábítsa szolgálait, hogy erkölcstelenkedjenek és egyenek a bálványoknak bemutatott áldozatok húsából. Adtam neki időt, hogy megtérjen, de nem akar megtérni paráznaságából. Ágynak döntöm, akik meg házasságot törnek vele, azokat nagy nyomorúságokba, hacsak meg nem térnek cselekedeteikből. Gyermekeit halálra adom, hadd tudja meg minden egyház, hogy én vagyok, aki a veséket és a szíveket vizsgálja, és megfizetek mindenkinek, kinek-kinek a tettei szerint.”

⁶ Mt 14, 1-12: „Akkoriban Heródes negyedes fejedelem hallotta Jézus hírét. "Ez Keresztelő János - mondta szolgálainak -, feltámadt, innen van benne csodatevő erő." Heródes ugyanis elfogatta Jánost, bilincsbe verette, és börtönbe vetette fivére, Fülöp felesége, Heródiás miatt. János ugyanis figyelmeztette: "Nem lehet a tiéd!" Meg is akarta ölni, de félt a néptől, mert prófétának tartották. Heródes születése napján történt, hogy Heródiás lánya táncolt a vendégeknek. Annyira megtetszett Heródesnek, hogy esküvel ígérte, bármit kér is, megadja neki. Az - minthogy anyja előre kitanította - így szólt: "Add nekem egy tálon Keresztelő János fejét!" A király elszomorodott, de az esküre és a vendégek való tekintettel megparancsolta, hogy adják neki oda. Lefejeztette hát Jánost a börtönben. Fejét elhozták egy tálon, odaadták a lánynak, az meg elvitte az anyjának. Akkor eljöttek tanítványai, elvitték és eltemették a holttestet, aztán elmentek, és hírül adták Jézusnak.”

Mk 6,14-29: „Heródes király is hallott róla, hiszen messze elterjedt nevének a híre. Azt gondolta, Keresztelő János támadt fel a halálból, azért van benne csodatevő erő. Voltak, akik azt állították, hogy Illés. Ismét mások azt mondták, hogy prófeta, olyan, mint egy a próféták közül. Heródes ezek hallatára megállapította magában: "János támadt fel, akit lefejeztettem." Mert Heródes volt az, aki embereivel elfogatta Jánost, és megkötözve börtönbe vetette testvérének, Fülöpnek a felesége, Heródiás miatt, akit feleségül vett. János tudniillik figyelmeztette Heródest: "Nem szabad testvéred feleségével élned." Emiatt Heródiás megharagudott rá, el szeretne volna tétetni láb alól, de nem tudta. Heródes ugyanis félt Jánostól. Tudta, hogy igaz és szent ember, ezért védelmezte. Ha beszélgetett vele, nagyon zavarba jött, de azért szívesen hallgatta. Végül mégis eljött a kedvező alkalom. Születése napján Heródes lakomát rendezett főembereinek, tisztjeinek és Galilea előkelőinek. Közben Heródiásnak a leánya bement és táncolt nekik, s Heródes és vendégei előtt nagy tetszést aratott. A király így szólt a leányhoz: "Kérj tőlem, amit akarsz, és megadom neked." Meg is esküdött neki: "Bármit kérsz, megadom, akár országom felét is." Az kiment és megkérdezte anyját: "Mit kérjek?" "Keresztelő János fejét" - válaszolta. Visszasietett a királyhoz és előadta kérését: "Azt akarom, hogy most mindjárt add nekem egy tálon Keresztelő János fejét!" A király igen szomorú lett, de az esküre és a vendégek való tekintettel nem akarta elutasítani. Azon nyomban küldte a hóhért, azzal a parancssal hogy hozza el János fejét. Az ment, és lefejezte a börtönben, és tálcára téve elhozta a fejét, odaadta a lánynak, a leány pedig átnyújtotta anyjának. Amikor tanítványai meghallották, eljöttek, a holttestet elvitték, és eltemették egy sírboltba.”

születése napján tartott mulatozáskor Heródiás lánya táncol a vendégeknek, amely olyannyira elbűvöli Heródest, hogy felajánlja a lánynak, bármit kérhet, megadja neki, esküjét is teszi rá. A lány kérése – anyja, Heródiás biztatására – a következő volt: "Add nekem egy tálon Keresztelő János fejét!". Heródes megdöbbenve, de esküje miatt kötelezve, lefejeztette a Keresztelőt, majd fejét átnyújtották egy tálon a lánynak, aki anyjának, Heródiásnak továbbította a táncért cserébe kapott, s beváltott ígéret szörnyű eredményét.

Észrevehetjük, hogy a Máté, illetve Márk evangéliumában elbeszélte történet egyrészt nem említi név szerint Salomét, csupán Heródiás lányeként; másrészt pedig megfigyelhetjük, hogy Salome alakja tulajdonképpen háttérben marad, természetesen tánca és kérése kulcsfontosságú a történetben; ám ha a démonikus *femme fatale* típusát keressük, akkor szerepe inkább passzívnak tekinthető, mintsem aktív: az igazi *femme fatale* a két evangéliumi történetben nem Salome, hanem anyja, Heródiás – a felbújtó, álnok, erkölcstelen és bestiális démoni asszony. Heródiás alakját tehát szintén a démonikus *femme fatale*-ok egyik bibliai archetípusaként tarthatjuk számon.⁷

Salomének és az imént áttekintett *femme fatale*-i archetípusoknak, az ó- és újszövetség „pre-Saloméinak” az alakja a 4.sz.-i, Konstantinápolyból induló Keresztelő Szent János-kultusszal összefüggésben mosódott össze: Amint arra Zagona⁸ kiválóan rámutatott, Salome bűnösségének ábrázolása és a Keresztelő halálának az ő táncával való összefüggésbe hozása, s ezáltal az immoralitás és bestialitás képviselőjeként való számon tartásának egyre erőteljesebb tendenciája a Keresztelő-kultusz növekedésével párhuzamban bontakozott ki. Innentől kezdve számos apokrif és legenda, valamint kora keresztény ábrázolás (festmény és szobor) tüntette fel démoni *femme fatale*-ként Salomét, s ez hagyományozódott aztán tovább a későbbi korok kulturális rendszerébe.

I.2. Az antik-mitológiai „pre-Salomék”: Médeia, Klütaimnéztra, Kírké, a

⁷ A Biblia nőalakjairól lásd továbbá: Naftali KRAUS, *Nők a Bibliában és a Talmudban*, Bp., PolgART, 2005; John BALDOCK, *Nők a Bibliában, Csodás születések, hőstettek, vérontás és féltékenység*, Sziget, 2007.

⁸ ZAGONA, Helen Grace, *The Legend of Salome and the Principle of Art for Art's Sake*, Geneva, Ambilly-Annemasse, 1960, idézi GALGÓCZI 2010, 76.

Danaidák és Phaidra

Az antik mitológia a démonikus *femme fatale*-ok egész tárházát vonultatja fel: Az istenekről, félistenekről, hősökről és különböző mitologikus lényekről szóló hatalmas történetfolyamban számos kegyetlen, gyilkolásra kész nőalakot találhatunk, akik csábító vonzerejüket használják fel különös kegyetlenkedéseikre. Eszünkbe juthat Médeia, Klütaimnésztra, Kirké, a Danaidák vagy Phaidra – hogy csak a legfontosabbakat említsük.

Médeiát⁹ leginkább az Argonautákról szóló történetből ismerhetjük, amelyben Iaszón szerelmeseként, s az aranygyapjú megszerzését segítő varázslónőként tűnik fel; ám érdemes figyelemmel kísérnünk Médeia élettörténetének további alakulását is, méghozzá életének azt a szakaszát, amelyet Kreón korinthuszi királynál töltött Iaszónnal: Iaszón és Médeia ekkoriban látszólag boldogan éltek egymással, Médeia két gyermekkel is megajándékozta szerelmesét, ám Iaszón saját érdekeit szem előtt tartva, hatalomvágytól fűtötten Kreón lányával, Glaukéval kívánt frigyre lépni. Ez az elképzelt érdekházasság azonban Médeiaiából szörnyű haragot és gyűlöletet váltott ki, az addig szerelmes és kedves, segítőkész asszony, bosszúra szomjas, kegyetlen *femme fatale*-lá, gyilkosságok sorozatos elkövetőjévé vált: Elsőként Glaukét ölte meg egy méreggel átitatott ruha és diadém segítségével, majd Kreón vesztét okozta ugyanezzel a méreggel teli ruhával. Ezt követően saját két fiát is könyörtelenül elpusztította, akiket Iaszón olyannyira szeretett, majd a teljes bosszú utolsó lépéseként életben hagyta Iaszónt, ezáltal téve még gyötrelmesebbé egykori férje fájdalmait, hiszen elvette tőle a kínoktól megváltást hozó halál lehetőségét.

Klütaimnésztra¹⁰ ugyancsak a kegyetlen bestialitás megtestesítője, alakja az áruló, bűnös, gyilkosságra kész asszony szimbóluma: Klütaimnésztra, szeretőjével Aigiszthossal szövetségre lépre, a Trójából hazatérő férjét, Agamemnónt álnokul becsapva, s megtevesztve megölte. Homérosz szerint Agamemnón vesztét a Klütaimnésztra és Aigiszthosz által előzetesen felbérelt tizenkét bérgyilkos okozta; más források tanúsága szerint maga az asszony gyilkolta meg férjét, méghozzá

⁹ Médejáról részletesen lásd: Vojtech ZAMAROVSKÝ, *Istenek és hősök a görög-római mondavilágban A-Z*, Bp., Móra, 1970, 302-306; valamint KERÉNYI Károly, *Görög mitológia*, Gondolat, 1977., 344-364.

¹⁰ Klütaimnésztráról részletesen lásd: ZAMAROVSKÝ, 1970, 269; valamint KERÉNYI 1977., 401-404.

hátulról, egy bárdal. Majd Aigiszthossal összeházasodva jogtalanul uralkodtak hét éven át Mükénében, mígnem fia, Oresztész meg nem bosszulta apjának, Agamemnónnak a halálát, az álnok anya és szeretője elpusztításával. Klütaimnésztra tehát mindkét történetváltozat szerint egy bűnökben tobzódó, kíméletlen, s gyilkos asszony.

De hasonlóan végzetes tulajdonságokat hordoz magában Héliosz napisten és Perszé leánya, Kirké¹¹ is. Az Aiaié szigetén élő híres varázslónő csábító, s démoni alakja mindenekelőtt Odüsszeusz bolyongásainak ismeretében tárható fel: Odüsszeusz és társai Kirké szigetére sodródtak hajójukkal, ahol a sziget felkutatása közben a varázslónő egy bűvös itallal disznókká változtatta Odüsszeusz társait, ezáltal örök fogollyá téve őket; majd Odüsszeuszt is igyekezett vonzerejével magához csábítani, amit egy évre sikerült is elérnie.

Ám Kirké alakjánál jóval bestiálisabb és kegyetlenebb tettek tudhatnak magukénak a Danaidák.¹² Danaosz király lányai ugyanis apjuk parancsára kegyetlenül meggyilkolták a nászéjszakán hozzájuk kényszerített egyiptomi férjeiket, s szörnyű vétükük nem is maradt büntetlenül: életük végéig alvilági, hiábavaló munkára ítéltettek – örök időig vizet kellett merniük egy lyukas hordóba.

Az érzéki, s csábító, ugyanakkor gyarló, vérfertőző és bűnös nő típusát képviseli Phaidra¹³ is: Phaidra Thészeusz athéni király felesége volt, ám megpróbálta elcsábítani férje első házasságából származó fiát, Hippolüoszt is. Hippolüosz azonban visszautasította az asszonyt, aki erre sértettségében, vad indulatoktól vezérelve Hippolüoszt vádolta meg a csábítás bűnével Thészeusz előtt, ezáltal a hóhér kezére adva a fiút.

II. Oscar Wilde *Salomé*a

Az előzmények tükrében immáron világosabban láthatjuk annak a csábító, démonikus nőalaknak, az ún. *femme fatale*-nak a meghatározó személyiségjegyeit,

¹¹ Kirkéről részletesen lásd: ZAMAROVSKÝ, 1970, 267-268 ; valamint KERÉNYI 1977., passim.

¹³ Phaidráról részletesen lásd: ZAMAROVSKÝ, 1970, 412. ; valamint KERÉNYI 1977., 238.

amelyet Oscar Wilde is művészi feldolgozásának témájául választott. Ám Wilde *Saloméjének*¹⁴ jellemzése előtt először azt a szecessziós művilágot kell szemügyre vennünk, amelyben megjelenítődik s kibontakozik ennek a bestiális nőnek az alakja.

II.1. A szecessziós közeg

Wilde *Saloméjät* mindenekelőtt a szecessziós művilág¹⁵ teszi egyedivé és különlegessé, amelyet egy balladai jellemzőkkel vegyített drámai műfaj keretei között figyelhetünk meg: Szerzőnk már rögtön a műfaj megválasztásával megalapozta alkotásának atmoszféráját – Salome történetét egy egyfelvonásos dráma keretei között dolgozta fel, amely a balladai jellemzőknek, a kihagyottságnak, szaggatottságnak, sejtelmességnek sincs híjával. E kevert, de ugyanakkor rendkívül hatásos műfaj jellegzetességeit pedig a szecesszió stílusjegyeivel vegyítette, ezáltal adva rendkívüli feszültséget művének. A komoly, s inkább a negatív pólushoz tartozó balladai-drámai műfaj és a túlburjánzó, gazdagon díszített, virágmotívumokkal, színekkel, látás- és hallásérzetekkel teli mondatok és képek oppozíciója egy igazán hatásos keretet ad a művészi feldolgozásul választott téma, Salome táncának és Keresztelő Szent János fejlevételének parafrazeálásához.

A legszembevetőbb szecessziós stílussajátosság talán a díszítőmotívum funkciót betöltő érzéki érzetek megjelenése. E jellegzetesség Wilde drámájában mindenekelőtt a látási érzetekre apelláló színek használatában,¹⁶ valamint a különleges érzetegyütteseket megjelenítő képekben érhető tetten. A századforduló jellegzetes színpalettájáról Wilde leginkább a fehér, az ezüst, az arany és a vörös színekkel dolgozik:

*„Olyan, akár egy kis hercegnő, aki sárga fátylat visel, akinek a lába ezüstből való.
Olyan, akár egy kis hercegnő, akinek a lábfeje fehér galamb.”*

¹⁴ Oscar Wilde-ről, valamint a Salomé-ről részletesen lásd: GOMERZ CARILLE, *A Salome*=PÓK Lajos, *A szecesszió*, Bp., Gondolat, 1977, 190-195.; GALGÓCZI Krisztina, *A századvég titokzatos tárgya, Démonikus nők a modern drámában*, Bp., Kalligram, 2010, 71-123.; TÖRÖK András, *Oscar Wilde világa*, Bp., Európa, 1989.; *Palgrave Advances in Oscar Wilde Studies*, ed. Frederick S. RODEN, Palgrave Macmillan, 2005.; *Oscar Wilde*, ed. Peter RABY, Cambridge University Press, 1997.

¹⁵ A szecesszióról részletesen lásd: AJTAY-HORVÁTH Magda, *A szecesszió stílusjegyei a századforduló magyar és angol irodalmában*, Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2001; PÓK Lajos, *A szecesszió*, Bp., Gondolat, 1977.; VARGHA

¹³ Kálmán, *Álom, szecesszió, valóság*, Bp., Magvető, 1973.; „*Aranyalapra arannyal*”. *Tanulmányok a magyar irodalmi szecesszió stílusáról*, szerk. SZABÓ Zoltán, Bp., Tinta, 2002.; GELLÉR Katalin, *A magyar szecesszió*, Bp., Corvina, 2004.

¹⁶ A látási érzetokről és a szecessziós színekről lásd: AJTAY-HORVÁTH, 2001, 90-102.

„Milyen sápadt a hercegnő! Még sosem láttam ilyen haloványt. Olyan, akár a fehér rózsza árnyéka az ezüstitükörben.”

„A másik bort egy Küpros nevű városból hozzák, az olyan sárga, akár az arany. A harmadik bor Szicília bora. Ez olyan vörös, akár a vér.”

„Miért tekint rám aranyozott szempillái alól előaranyló szemével?”

„Szerelmes vagyok a testedbe, Jochanán! A tested fehér, mint a lilium, amit sarló még nem ért. Fehér a tested, mint a hó, amely Judaea hegyeit borítja és alászáll a völgyekbe. Arábia királynéjának kertjében nem nyílnak olyan fehér rózsák, mint a te tested. Sem a rózsák, amik Arábia királynéjának kertjében, Arábia királynéjának fűszeres kertjében nyílnak, sem az alkonyat lába, ha leszáll a levelekre, sem a hold keble, ha a tengerre könyököl...semmi sem olyan fehér a világon, mint a te tested... Engedd, hogy hozzáérjek a te testedhez!”

„Az ajkadra vágyom, Jochanán. Olyan az ajkad, mint skarlátszalag elefántcsont-tornyos. Olyan, mint a pómagránát, amit elefántcsont-kés szelt ketté. A pómagránát virágai, amik a tyrusi kertekben nyílnak és pirosabbak a rózsánál, nem oly pirosak. A harsonák piros rivalgása, amely a királyok közeledését jelenti és amelytől megriad az ellenség, nem oly piros. Az ajkad pirosabb, mint az emberek lába, akik a pincében a szőlőt tapossák. Pirosabb az ajkad, mint annak az embernek a lába, aki az erdőből jön, hol oroszlánt ölt és aranyszínű tigriseket látott. A te ajkad olyan, mint korall-ág, amit a halászok a tenger borongásában találtak és megőriznek a királyok számára!... Olyan, mint a bíbor, amit a moabiták találnak a moabi bányákban és amit megőriznek a királyok számára. Olyan, mint a perzsa király ija, amely biborszínre van festve és korallal van kirakva. Nincs a világon olyan piros, mint az ajkad... Hadd csókoljam meg a szádat, Jochanán!”

Az idézett példákban jól látható, hogy Wilde milyen kiválóan halmozza egymásra érzéki színeit: az arany, az ezüst, a fehér és a vörös jelzőkkel feldíszített kifejezései drámája szövegének egészét sűrűn átszövik, ezáltal adva különös dekorativitást stílusának. De az idézett példák kiválóan alkalmasak a szintén szecessziós stílusjegyként számon tartott nominális szerkesztésmód szemléltetésére is, amely részben a szöveg színekben való tobzódásának is az eredménye.

Am a zöld bronzfal, a holdfényes éjszaka, az aranyozott szempillák és a gránátalma-vörös ajkak mellett igen gyakori Wilde-nál a különböző, értékes és

¹³ Phaidráról részletesen lásd: ZAMAROVSKÝ, 1970, 412. ; valamint KERÉNYI 1977., 238.

színes, pompás luxustárgyak megjelenése is. A ritka gyöngyök, a különleges és egyedi ékszerek, a csillogó s színes drágakövek mind-mind a díszített művi világ kifejezői.¹⁷ E szecessziós sajátosság talán legrepresentatívabb példája az a szövegrészlet, amelyben Heródes különféle luxuscikket próbál felkínálni Saloméának, hogy a lány álljon el szándékától, s ne kérje tőle Jókhanán fejét.

„Hallgass ide. Én ezen a helyen ékszereket rejtettem el - ékszereket, amiket még maga anyád sem látott, ékszereket, amelyek csodálatosak. Van köztük kőszötyű négy gyöngysorral. Olyanok, mint a holdak, amik ezüst sugárra vannak fűzve. Olyanok, mint félszáznyi holdvilág, amiket arany hálóban halásztak. Egy királyné elefántcsontszín fehér kebelén függték. Olyan szép leszel, mint valami királynő, ha viseled őket. Van kétféle ametiszt; az egyik fajta sötét, mint a fekete bor, a másik piros, mint a vízzel kevert bor. Van topázom, amely olyan sárga, mint a tigris szeme, van topázom, amely világospiros, mint a vadgalamb szeme, van zöld topázom, mint a macska szeme. Van opálom, ami csillog-villog és mégis hideg a sugara, mint a jég, elszomorítja az embert és nem tűri a sötétséget. Van onyxom, amely olyan, mint a holt asszony szeme golyója. Van holdkövem, amely hold változásával színét változtatja és elhalványodik, ha napsugár éri. Van zafírom, tojásnagyságú és olyan kék, mint az égszínű virág. Tenger hullámozik bennök és a hold nem változtatja meg hullámai kék színét. Van krizolitom és berillem, krizoprászom és rubintom, van sardonioxom és jácintkövem és kalcedonom - és neked akarom adni, mind, mind és még egyébvel is megtetézem. India királya az imént küldött négy legyezőt, amik papagály tollából valók. Numidia királya pedig struccmadár tollából való ruhát küldött. Van kristályom, amelyen leányoknak nem szabad keresztül nézniök, fiatal embereknek is csak úgy, ha elébb megvesszőzték őket. Gyöngyház-szekrénykémben három drágálatos türkiszem van. Aki a homlokán viseli őket, olyan dolgokat láthat, amik nem szemmel láthatók és aki a kezén tartja őket, meddővé tehet akármely asszonyt. Nagy kincsek ezek. De még nem minden. Ébenfa-szekrénykémben két borostyánkő-serlegem van, olyanok, mint aranyalma színaranyból. Ha ellenséged mérget kevert beléjük, ezüstalmává lesznek. Borostyánkővel megrakott szekrénykémben saru van, amely üveggel van kirakva. Van palástom, amit a szerek országából hoztak, van násfám, ami kárbunkulussal és agátkővel van kirakva és Eufrates városából hozták... Mit kívánsz még Salome? Mondd, mit kívánsz és én megadom néked. Amit csak akarsz, a tied - csak egy dolog nem. Mindent odaadok, ami az enyém - csak ennek az embernek az életét nem... Odaadom neked a főpap palástját... Odaadom neked a szentek szentjének függönyét...”

Ahogy Ajtay-Horváth Magda felhívta rá a figyelmet, Wilde drámájában e drágakő-motívum különleges díszítő funkciót tölt be: „A tragédia nyomasztó légkörét a

¹⁷ AJTAY-HORVÁTH 2001, 110-116.

túlzsúfolt felsorolás monotóniája is fokozza, s ugyanúgy stilizál, mint a hasonló motívumok (pl. hold-motívum) konok ismétlése.”¹⁸

De nem hiányzik Wilde *Salomé*jából a virágélmény sem:¹⁹ Szerzőnk alkotása a századvég jellegzetes alkotásaihoz hasonlóan bővelkedik a különleges növények és csodavirágok jelenlétében – „szélben reszkető nárciszok”, „liliomok”, „ezüstvirágok”, „cédrusok”, „gránátalmák és gránátalma-virágok”, „rózsák” és „korallágak” nőnek Wilde „mirrhával teli kertjében”. Szerzőnk drámájában a florális stilizáció legtöbbször hasonlatokként, illetve metaforákként megjelenített leírásokban bújik meg, érzékletes képszerűséget adva a kifejezni kívánt mondandónak. E gazdag szecessziós flórát pedig a madárvilág két dekoratív képviselője, a páva és a galamb tesz igazán teljessé Wilde szövegvilágában:

„Salome, te ismered fehér páváimat, amik a kertben mirtuszok és ciprusfák közt lépkednek. Csőrük aranyra van festve, arany magot esznek és a lábuk bíborszínű. Ha rikoltanak, esni fog, ha pedig szétterpesztik a farkukat, megjelenik az ég boltján a holdvilág. Párosával járnak a ciprusfák és a sötét mirtuszok alatt és mindegyiknek külön rabszolgája van, aki ápolja. Néha elröpülnek a fák felett, néha a pázsiton pihennek a tavak körül. Nincs a világon több ilyen szép madár. Tudom, Cæsarnak magának sincsenek olyan szép madarai, mint nekem. Ötven pávát adok neked közülök. Nyomodban fognak járni, ahová csak mégy és olyan lesz a seregükben, mint a hold fehér nagy felleg közepett... Neked adom mind! Csak száz pávám van, de a világon nincs olyan király, akinek szebb pávái volnának, mint nekem. De neked adom valamennyit. Csak oldozz fel esküm alól és ne kívánd azt, amit ajkad mondott.”

„Kert volt galambokkal, ezüstliliommal. Ezüsttorony volt, elefántcsont-pajzsokkal borítva. Semmi a világon nem volt olyan fehér, mint a te tested.”

„Hercegnő, hercegnő, te, aki olyan vagy, mint a myrrha-kert, aki a galambok galambja vagy, ne nézz erre az emberre, ne nézz rá.”

II.2. A motívumháló

Noha az előbbieken, a szecessziós stílusjegyek áttekintésekor már részben érintettük Wilde drámájának néhány meghatározó motívumát, mégis szükséges külön is kitérni a mű motívumhálójára. Jóllehet, szerzőnk *Salomé*jának egyes motívumai, így például

¹⁸ AJTAY-HORVÁTH 2001, 113.

¹⁹ A virágélményről részletesen lásd: AJTAY-HORVÁTH 2001, 131-146.

a hold, vagy a fátyol, a szecessziós sajátosságok közé sorolandó, a dráma három legfőbb motívumát azonban érdekesebb inkább a műben lejátszódó tragédia, illetve ezzel szoros összefüggésben Salome démonikus, *femme fatale*-jellege felől megközelíteni. Véleményem szerint Wilde alkotásának motívumhálóját a *hold*, a *vértócsában fátyoltáncot járó Salome*, valamint a *halál* motívuma fogja össze. E három elem egyfajta motívumlánccá kapcsolódva össze, egymással szoros egységben, de külön-külön is érdekes megfigyelésekre ad lehetőséget. Ám a három motívum leginkább talán a mű kiterjedt utalásrendszerébe illesztve értelmezhető a legjobban. Észrevehetjük, hogy a dráma nyitányában, már rögtön az első megszólalásokban megjelenik az említett motívumok mindegyike:²⁰

„Az IFJÚ SYRIAI. *Milyen szép ma este Salome hercegnő!*
HERÓDIÁS APRÓDJA. *Nézd a holdat! Milyen különös a képe. Mint valami halott asszonyé, aki a sírból száll fel. Mint valami halott asszonyé. Szinte úgy látszik, mintha elmúlt, holt dolgokat kutatna.*
Az IFJÚ SYRIAI. *Nagyon különös. Mint valami pici hercegnő, aki sárga fátyolt visel és ezüstitáncos van. Mint valami pici hercegnő, akinek a lába fehér galamb.*
Azt hinné az ember, táncol.
HERÓDIÁS APRÓDJA. *Olyan, mint valami asszony, aki halott. Lassan siklik tova.*”

Feltűnik a hold, feltűnik Salome, feltűnik a fátyol és a tánc is, de feltűnik a halál is, vagyis mindaz, amely a dráma legfőbb szervezőelveként működik. Ennek értelmében az ifjú szíriainak és Heródiás apródjának bevezető párbeszédét a mű kifinomultan megkonstruált, anticipatív pontjának tekinthetjük.

A hold az európai kultúrtörténet egyik leggazdagabb asszociációs bázissal rendelkező motívumainak egyike: Jelképezi az éjszakát, a titokzatos, sötétségben rejlő szépséget, de a szüzességet és az ártatlanságot is. Ám az égi világ kapujának és az igazságnak a képzelete is hozzá kapcsolható. Hagyományosan a női princípium megjelenítője, s ezt a jelentését Wilde drámájának nyitódialógusa is remekül példázza – Heródiás apródja egy sírból kiemelkedő, halott asszonyhoz hasonlítja az égen sejtelmesen ragyogó holdat; míg az ifjú szíriai egy sárga fátylat viselő, ezüstitáncos kis hercegnőhöz. E különös dichotómia, a holdban egyfelől egy halott

²⁰ Az egyes motívumok értelmezéséhez a Szimbólumtárat használtam: *Szimbólumtár, Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és magyar kultúrából*, szerk. PÁL József, ÚJVÁRI Edit, Bp., Balassi, 2005.

asszonyt, másfelől egy fátylat viselő, táncoló kishercegnőt látó kettős szemléletmód a dráma címszereplőjére, valamint a bekövetkező tragédiára irányíthatja figyelmünket: E két megszólalásban mintha összeolvadni látszana a hold és Salome alakja, s ezt a megfeleltetést a dráma további menete is igazolja: Az egyszerre táncot lejtő, fátylat viselő kishercegnő és a végzetet magában hordozó asszony, vagyis Salome minden egyes jelentős gesztusánál feltűnik a hold, mint a nő motivikus reprezentációja. Ennek az érdekes, hold-Salome alak-összemosódásnak talán legekleatásabb példája a mű zárójelenete, amelyben a Jókhanán fejét megcsókoló Salomét a hold fénye világítja meg. De ez a mozzanat teljesíti be a tragédiát is – a Salomére vetülő hold fénye irányítja e démoni nőre Heródes figyelmét, aki azonnal parancsot ad ki: „Öljétek meg ezt a nőt!”. A látszólag csupán a Keresztelő Szent János fejevételét elbeszélő műalkotás ezáltal egy kettős tragédiává lényegül át: Jókhanán halálát Salome halála követi, vagyis a mű eleji anticipáció itt nyeri el teljességét – Salome és a sírból kiemelkedő, halott asszonyt (is) jelképező hold teljesen azonossá válik.

A vértócsában fátyoltáncot lejtő Salome szintén a mű leglényegesebb motívumai közé tartozik. E komplex kép adja meg Wilde alkotásának különös drámaiságát, hiszen a vértócsa, a fátyol és a tánc motívumának egy képsorba rendeződése egyértelműen a végzetet, a halált evokálja. A vér mint vészjósló előjel nem ismeretlen az irodalomban, gondolhatunk Shakespeare Machbethjének vér-látomására vagy Balázs Béla Kékszakállújának (melynek szövegére Bartók komponált operát) vér-motívumaira; s nincs ez másképp Wilde-nál sem: a vértócsa Jókhanán és Salome halálát vetíti előre.

A fátyol jellegzetesen szecessziós motívum, a magyar irodalomban találkozhatunk vele például Justh Zsigmondnál,²¹ Czóbel Minkánál,²² de Szini

²¹ Az eget mintha valami nagyon *finom fátyol* takarta volna el, bágyadt és fodros volt; a holdvilág pedig pikáns, szinte nőies szomorúsággal kandikált ki a crepe-szerű ködszövet mögül. A csillagok fénye kissé elkenődött, mintha olvadoznának vagy éppen könnyeznének (Justh: Páris elemei).

²² Zúgnak a harangok
Esteli imára,
Ködös *arany fátyol*
Borult a világra.
Ködös arany fátyol
Holdvilágból szöve.
Tiszta égi sugár
(Czóbel: Harangozó).

Gyulánál²³ is. Wilde alkotásában e kiterjedt jelentésmátrixú motívum mindenekelőtt a szenvedélyes nő titokzatosságát, erotikus vonzerejét, valamint bűneinek elrejtését hivatott szimbolizálni.

A tánc már az antikvitásban is komoly jelentőséggel bírt, elég ha a Dionüszosz-kultusz bakkhánsnőinek őrző, ekstázisig fokozódó táncára utalunk; ám a *Salome* kontextusában talán fontosabb a középkori *dance macabre* hagyományát felidézni: Salome az éjjel a sírból kikelő csontvázhoz hasonlóan táncolja a halálba előbb Jókhanánt, majd saját magát. De a halál állandó jelenlétét és fenyegető közeledtét jelzik Jókhanán ismétlődő megszólalásai is, amelyek egyfajta *memento mori*ként emlékeztetnek az eljövendő végre, amely Jókhanán esetében a lefejezésben teljesedik be. Ezáltal Jókhanán tálcán hordozott feje a keresztény mártír attribútumává válik.

III.3. „*Ah! Megcsókoltam a szádat Jókhanán!*” – Wilde szecessziós démona

Wilde az előbbieken felvázolt, kifinomult szövegkonstitúciójú s szecessziós stílusjegyekben gazdag művilágban helyezi el Saloméját. Az által megrajzolt nőalakban egy aemulatív igényt figyelhetünk meg, a wilde-i *femme fatale* ugyanis egy, a bibliai és az antik-mitológiai irodalmi előzményeket felülmúló figuraként bontakozik ki előttünk. Személyiségjegyeit tekintve ugyan megegyezik a hagyományos szecessziós bűnös nőábrázolásokkal: szép, csábító és kegyetlen, bestiális, mindenre képes, elszánt *femme fatale*. Ám a hold kettős természetével való egybeolvadása, a Jókhanán gránátalma-vörös szájáért való elképesztő és végzetes vonzódása, valamint a mű végén bekövetkező halála már wilde-i lelemény: Salome és a hold alak-összemosódását a fentiekben már említettem, a zárójelenetben elbeszélt halálát, amely szorosan összefügg a jókhanáni vörös ajak motívumával azonban még nem érintettem.

Salome, Jókhanánt szemlélve mindennél vonzóbbnak találja a próféta száját: Jóllehet előtte testét és haját is sóvárgással jellemzi, ám nem sokkal utána már

²³ Álomcsipkét verni, könnyből *fátyolt* szőni, sóhajokból függőnyt hímezni, azt tudok. Egyebet se teszek, ebből állok, ebből élek, s talán ezért vagyok olyan, hogy a szél is elfűjja.

Tündérnek, lenge pókhálónak képzelhetném magam, ha valami nagyon szívós és nagyon durva gyökér nem vonna az élethez (Szini: Tücsökdal).

taszítónak, sőt egyenes undorítónak találja Jókhanán ezen testrészeit. Igazán csak a szája ragadja meg figyelmét, amelyet mindent felülmúlóként dicsőít – egyre értéktelítettebb hasonlatokban beszél a jókhanáni ajkáról, a gránátalma-vörös színnel jellemzett testrészt bibliai és mitológiai képekkel illeti, ám Jókhanán ajkai még ezeket is felülmúlják:

„Az ajkadra vágyom, Jochanán. Olyan az ajkad, mint skarlátszalag elefántcsont-tornyos. Olyan, mint a pómagránát, amit elefántcsont-kés szelt ketté. A pómagránát virágai, amik a tyrusi kertekben nyílnak és pirosabbak a rózsánál, nem oly pirosak. A harsonák piros rivalgása, amely a királyok közeledését jelenti és amelytől megriad az ellenség, nem oly piros. Az ajkad pirosabb, mint az emberek lába, akik a pincében a szőlőt tapossák. Pirosabb az ajkad, mint annak az embernek a lába, aki az erdőből jön, hol oroszánt ölt és aranyszínű tigriseket látott. A te ajkad olyan, mint korall-ág, amit a halászok a tenger borongásában találtak és megőriznek a királyok számára!... Olyan, mint a bíbor, amit a moabiták találnak a moabi bányákban és amit megőriznek a királyok számára. Olyan, mint a perzsa király ija, amely bíborszínre van festve és korallal van kirakva. Nincs a világon olyan piros, mint az ajkad... Hadd csókoljam meg a szádat, Jochanán!”

Salome jellemző módon, *femme fatale*-i személyiségének megfelelően birtokolni kívánja az általa oly hön áhított jókhanán-i ajkakat: csókot követel a prófétától. Ám Jókhanán megtagadja a kérést, Salome mégis biztosan állítja: „Meg fogom csókolni a szádat, Jókhanán!”. E kijelentés állandó, makacs ismételtetése egy kettős bűn formájában nyeri el szörnyű megvalósulását: Salome a táncával elbűvölt Heródestől Jókhanán fejét kéri egy ezüstitálcán, hogy megcsókolhassa azt. Ezzel a kéréssel nem csupán a gyilkosság felelősségének bűnét követi el, hanem a *luxuria* egy nekrofil változatát – a halott fej megcsókolását is. Ám ez a mozzanat felidézheti a középkori pokolábrázolásokat is, amelyeken egy ördögre, szörnyre hasonlító figura szája jelképezi a Pokol kapuját. Ebben az értelemben tehát Salome a halott Jókhanán ajkának megcsókolásával saját halálát is előre vetíti.

De miért zárta Wilde drámáját Salome halálával? Erre a kérdésre a magyarázatot Salomének a közvetlenül a halála előtt elmondott, utolsó két megszólalásában lelhetjük meg:

„Ó, ó, miért nem néztél reám? Ha rám tekintesz, megszerettél volna. Tudom,

szerettél volna. És a szerelem titka nagyobb, mint a halál titka...”

„Ah, megcsókoltam az ajkadat, Jókhanán; megcsókoltam a szádat. Keserű íze volt az ajkadnak. Véríze volt?... Nem, talán szerelem íze volt... Azt mondják, a szerelem keserű... De mi haszna, mi haszna? Megcsókoltam a szádat, Jókhanán, megcsókoltam a szádat!”

Jól látható, hogy Salome értékrendszerében a szerelem tölti be az első helyet, ezt a nemes, bár az általa gyakorolt formában bűnös érzelmet sokkal komolyabbnak és jelentősebbnek véli, mint a halált. Ez pedig arra enged következtetni, hogy miután elérte legfőbb célját, Jókhanán ajkainak megcsókolását, s ezáltal a férfi birtoklását, vagyis beteljesítette vágyát, meghalhat. Ezt az értelmezést támogatja az előbbieken említett *Jókhanán szája--Pokol kapuja* megfelelés is: A kétszeresen bűnös, démoni *femme fatale* a dráma befejezéseként bestiális vágya beteljesedésével a pokol bugyraiba jut.

Bibliográfia

- „Arany-alapra arannyal”: Tanulmányok a magyar irodalmi szecesszió stílusáról, szerk. SZABÓ Zoltán, Bp., Tinta, 2002.
- AJTAY-HORVÁTH Magda, *A szecesszió stílusjegyei a századforduló magyar és angol irodalmában*, Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2001.
- BALDOCK, John, *Nők a Bibliában, Csodás születések, hőstettek, vérontás és féltékenység*, Sziget, 2007.
- CARILLE, Gomerz, *A Salome*=PÓK Lajos, *A szecesszió*, Bp., Gondolat, 1977.
- GALGÓCZI Krisztina, *A századvég titokzatos tárgya, Démonikus nők a modern drámában*, Bp. Kalligram, 2010.
- GELLÉR Katalin, *A magyar szecesszió*, Bp., Corvina, 2004.
- KERÉNYI Károly, *Görög mitológia*, Gondolat, 1977.
- KRAUS, Naftali, *Nők a Bibliában és a Talmudban*, Bp., PolgART, 2005.
- Oscar Wilde összes művei*, szerk. SZÁNTAI Zsolt, Szukits, 2000.
- Oscar Wilde*, ed. Peter RABY, Cambridge University Press, 1997.
- Palgrave Advances in Oscar Wilde Studies*, ed. Frederick S. RODEN, Palgrave Macmillan, 2005.
- PÓK Lajos, *A szecesszió*, Bp., Gondolat, 1977.
- Szimbólumtár, Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és magyar kultúrából*, szerk. PÁL József, ÚJVÁRI Edit, Bp., Balassi, 2005.
- TÖRÖK András, *Oscar Wilde világa*, Bp., Európa, 1989.
- VARGHA Kálmán, *Álom, szecesszió, valóság*, Bp., Magvető, 1973.
- ZAGONA, Helen Grace, *The Legend of Salome and the Principle of Art for Art's Sake*, Geneva, Ambilly-Annemasse, 1960.
- ZAMAROVSKÝ, Vojtech, *Istenek és hősök a görög-római mondavilágban A-Z*, Bp., Móra, 1970.

RADICS MÁRTON grafikája

Halflings

Gift

A megszokott, hagyományosabb értelemben vett zenei formák esetében, melyeknél elképzelhető, hogy a hallgató természetes elvárása szerinti zenei események következnek be, – főleg, ha még tonális is a mű – gyakran megeshet, hogy az események nem hoznak váratlan fordulatokat a darab során. A szerző így kénytelen egyre több és több esetben szándékos bizonytalanságot bevezetni a műben.²⁴ *Halflings Gift* című művének ez a bizonytalanság inkább esetlegessé válik, mely állapotszerűen végigkíséri a darabot. A hallgató számára ebben az esetben nem derül ki, s nem is elvárható, hogy mi fog bekövetkezni a következő másodpercben, mégis érezhetjük már az elején, hogy az alaphangtól nem valószínű a totális eltávolodás. A *Gift* hallgatása során egyfajta elvárható bizonytalanság alakulhat ki, mely nem zökkenti ki az egységesség érzetéből a befogadót.

A tárgyalt mű alapvetően zajokból, torzult hangokból építkezik, s ez felvet egy kérdést: Lehet-e a zaj esztétikai alapon nyugvó jel? A zajt és a zajos, torz hangokat legtöbb esetben hibaként, nemkívánatos zavaró elemként tekintik a posztmodern hétköznapiságban. Azonban a hiba a zenében (is) esztétikai értelmet kaphat. A darabban elejétől a végéig torzult hangokat hallhatunk, mégis egymáshoz illőnek tűnnek és – a saját maguk által létrehozott környezetükben – teljességgel helytállónak érezhetjük őket. Kellően példázza a helyzetet André Thijssen egyik képe is – melyen egy önmagában lehet, hogy undort keltő szőrös férfi köldökön folydogáló nyálköpet látható²⁵ – úgy tekinthető, mely egy lépés a hétköznapi értelemben undort keltő dolgok esztétizálása felé. A nem kívánatos, a kellemetlen egy esztétikai síkon tör felszínre a képen szintúgy, mint *Halflings Gift*-jében a „hiba”. Emellett talán az alkotások lényege is ebben a provokatív, taszító kinyilatkozásban rejlik. A darab

²⁴ Umberto Eco: *Tranzakció és nyitottság* In.: *Nyitott mű*, ford. Dobolán Katalin, Budapest, 2006, Európa, 186. o.

²⁵ Robert van Rixtel: *1 + 1 = 3*, Amsterdam, 1993, (z)oo Productions, 120. o.

hangos, de nem akar uralkodni, mint érték.

Párhuzam vonható a neoavantgard megmozdulások, – happeningek, performanszok – és a darab közt. „*A happening – fall out – nem kerül örök fétisként a múzeumba.*”²⁶ A zenedarab így efemer jellegével mindvégig megmarad szabad megnyilvánulásnak, mely nem akar a szentesített alkotások körébe bekerülni. Mint ahogyan André Thijssen szőrös köldöke, a *Gift* is egy művészi kontextusba kerülve értéket képvisel, legalábbis megkaphatja az értéket mint jelzőt, amint művészi alkotásként kezeljük.

A mű zártsága a szűkös hangkészletből adódik. Ezek többnyire a túlvezérelt hangok, melyeket nagyon ritkán megtör egy konkrétabb, asszociatívabb hang. A szabad megnyilvánulás ily módon nem ekvivalens a forma „végtelen” lehetőségeinek kiaknázásával. Adott egy determinált hangkészlet, mely a darabban nem enged meg túlságosan meglepő kizökkenést. A mű tulajdonképpeni megvalósulása a befogadótól is nagy mértékben függ. Ha az adott hallgató számára szokatlan a hangzás, asszociálni kezd – például a darab elején hallható „hegesztés zajai” –, s szubjektív benyomásainak kivételései alapján társítani próbálja a hangokat az ismeretlennel szemben valami – számára otthonos – dolog zajához.

Umberto Eco szerint „[...] a meghatározhatatlanság sávja már nem a művészet fogalmára, hanem a művészet fogalmának fogalmára vonatkozik a *petitio principii*, a körbenforgó logikai bizonyítások egyfajta játéka révén, amely lehet esztétikai értekezés, magas szintű szövegmagyarázati gyakorlat, de ez sem változtat azon, hogy tárgyával szemben lemond a meghatározó értelemről (tehát a filozófiáról).”²⁷ Így a *Gift* akár utalhat önmagára is, s kettős szerephez juthat: egyrészt reflektál a zene újragondolására, másrészt pedig tisztán provokál.

A torzult és konkrétabb funkcióval rendelkező hangok csoportjai mindvégig párhuzamosan haladva egyensúlyra törekszenek annak ellenére, hogy a darabban éppen hogy csak megszólalnak zajmentes hangok. A ténylegesen hallható

²⁶ Szabolcsi Miklós: *A neoavantgarde*, Budapest, 1981, Gondolat, 321. o.

²⁷ Umberto Eco: *Szükségyszerűségek és lehetőségek a zenei struktúrákban – A megfoghatatlan elemzése*, In.: *Nyitott mű*, Budapest, 1976, Gondolat, pp. 175-176.

hangmagassággal nem rendelkező zajok homogénnek tűnő hangszövedéket alkotnak, mely elfedi a hallgató elől az adott esetben megélt valóságot. A mű így erőteljes zajaival elfüggönyözi a pillanatot, melyben a hallgató szubjektív módon jelen van. Csak a zene marad, agresszív és tolakodó hangjaival, melyet „el kell viselni”. Azonban ezen a ponton meg kell állnunk egy pillanatra. Az ilyen jellegű – a *harsh noise* felé közelítő – zenedarabok célja véleményem szerint a műben, mint állapotban való elmerülés. Ilyen esetben nem meghatározott hangmagasságok szólalnak meg – melyek általában egymást váltva, néha egy időben megszólalva harmonikus hangzáshoz vezetnek – , hanem egy elvontabb síkon különböző hangszínnel rendelkező zajokként vannak jelen a műben. Funkciójukat tekintve így talán a darabban hallható hangok nem térnek el oly nagy mértékben Alvin Lucier híressé vált *Music On A Long Thin Wire* című nagyszabású műve által is reprezentált „hangélmény állapotban” való feloldódástól. A hallgató valóságtól való izolációja mellett így egyre inkább magára az élményre és az állapotra csúszik át a súlypont, melyben a gondolatiság játszik főszerepet. Ahhoz, hogy az ilyen típusú műveket kellőképp befogadjuk, fontosnak látszik a konkrét események – jelen esetben a zajnak különálló, lebontható egységeinek – figyelmen kívül hagyása. Ilyformán ha nem „terheli le” fülünket az átláthatatlanul komplex hangok fejtegetése, átlendülhetünk a hallgatás következő horizontjára, ahol nem számít a komplexitás, csupán a kontinuitás és a hangszínek imponderábilis változása. John Cage is kijelenti: „*A zene léleképítő, mivel képes mozgásba lendíteni a bensőt.*”²⁸

A szóban forgó mű előzményének tekinthető a mediatizált világ kultúrában való térhódítása is. A művészetben megjelenő újmédia-művészet²⁹ és a „poszt-digitális” esztétika³⁰ fogalma, mely a zenét is képlékeny anyagként kezelte, s a hibát

²⁸ John Cage: *A modern zene előhírnökei*, In.: *A csend – Válogatott írások*, ford. Weber Kata, Pécs, 1994, Jelenkor, 31. oldal

²⁹ Mark Tribe, Reena Naja: *Újmédia-művészet*, ford. Beöthy Balázs, Budapest, 2007, Taschen/Vince, 9. o. – „A művészeti diplomások növekvő száma és a múzeumok terjeszkedése révén a kortárs képzőművészet összességében növekvő tendenciát mutatott, ám a művészi törekvések nem álltak össze meghatározható mozgalmakká. A festészetet a kritikusok, a művészek és a gyűjtők egyaránt halottnak tekintették, mivel a nemzetközi múzeumi kiállításokat és biennálékat a videoművészek és az installációk uralták. Ez előtt a szélsőségesen töredezett háttér előtt jelent meg az újmédia-művészet a 20. század végén.”

³⁰ Kim Cascone: „*A hiba esztétikája: »Poszt-digitális« tendenciák a kortárs komputerzenében*”, ford. Kovács Balázs, In.: Balkon, 2003/12

is sok esetben esztétikumként. A darab elején hallható zaj különböző rétegeinek elindulásában, mintha egy dobritmus eltorzult hangja válna sejthetővé. Ha valóban egy eltorzított zenei valóságból indulunk ki, könnyen juthatunk a zene filozófiai síkjára. A retinára feszülő világ alól kibújni nem tudó³¹ egyén keresi a világbeli létmódon kívüli, gondolati helyzeteket. A zenei artikuláció sok esetben meghaladhatja a beszédet, mint eredendő kifejező eszközt. *„A jelentések az artikulálható artikuláltjaként mindig értelemmel bírnak. Ha a beszéd a jelenvalóság érthetőségének artikulációja, a feltárultság eredendő egzisztenciáléja, a feltárultság pedig elsődlegesen a világban-benne-lét által konstituálódik, akkor lényegszerűen a beszédnek is egy specifikus világbeli létmóddal kell bírnia.”*³² Heidegger kijelentése igaz lehet a zenei „beszédre” is.

A zenei nyelv mint alapvető kifejező eszköz mindig az ember mellett volt. Már-már ontológiai kérdés a zene és a nyelv elválaszthatatlan kapcsolata az emberi egyedfejlődés korai szakaszaiban. Az ének mindig is a beszélt nyelvvel párhuzamosan haladt.³³

Halflings *Gift* című művénel úgy tűnhet számunkra, mintha a zenei anyag folytonosságát nem szakítaná meg a drasztikus elvágólagosság a darab végén. Mikor már a hallgató füle teljes mértékben „hozzászokott” a zaj textúrájához, meglepő a csend, ugyanakkor egy pszichoakusztikai horizonton tovább „szól” még a zene. Ilyformán ivódik lassan át – egyfajta ozmózissal – a valós jelenbe a zenei állapot. A műben ez a fajta zajbéli folytonosság megnyugtatónak tűnhet az idő előrehaladtával. *„Ha a szél egy hegyes vidéken napról napra, rendületlenül ugyan azt a dalt susogja, akkor talán egy pillanatra megpróbálunk elvonatkoztatni a tökéletlenségtől, és örülünk, hogy az emberi szabadság ilyen bizonyossággal és következetességgel nyilvánul meg.”*³⁴ – világít rá Kierkegaard a nyugtató, időtlen természetes zajra *Az*

³¹ Sajnos Batár zenekar: *Dj Faust* dalszövegének első sora nyomán, *Nyald ki a szívem* című album, Szentendre, 2006

³² Martin Heidegger: *Jelenvaló-lét és beszéd. A nyelv*, In.: *Lét és idő*, ford. Vajda Mihály, Angyalosi Gergely, Bacsó Béla, Kardos András, Orosz István, Budapest, 2007, Osiris, 191. o.

³³ Eduard Hanslick: A zenei szép – Adalék a zene esztétikájának revíziójához, ford. Csobó Péter György (internetes változat, elérhető: <http://emc.elte.hu/~pinter/szoveg/hanslick.pdf>), 45. o. – „Az ének rokonsága a nyelvvel eléggé kézenfekvő, ezért aztán készséggel hangsúlyozták a fiziológiai feltételek azonosságát vagy a kettő közös vonását, azaz a benső megnyilatkozását az emberi hang révén.”

³⁴ S. A. Kierkegaard: *Az ismétlés*, ford. Gyenge Zoltán, Budapest, 2008, L'Harmattan, 35. o.

ismétlésben. A szöveget tovább olvasva viszont kiderül, a szél valamikor új volt a vidéken³⁵, azaz így minden zenei megnyilatkozásnak is – ha túlságosan előremutató – idő kell befogadóközönségének megteremtéséhez. A *Gift*hez hasonló zajos darabok megjelenésekor, ugyanúgy hangos visszhangok keletkeztek, s a műfajok és előadók áradásával háttérbe szorult az amúgy sem a figyelem középpontjában lévő gyökerekig visszanyúló tiszta *glitches* hangzás.

A mű címe is provokatív jellegű és funkciójában nagy mértékben hasonlít Man Ray közismert *Ajándékához*, mely egy szögekkel kiegészített vasaló. Mindkét esetben társadalmi, etikai konzervatív normák elleni „kiszólásra” lehetünk figyelmesek. Mindemellett társadalomtudományi vonatkozásban is beszélhetünk a Halflings alkotásáról. A zene nem csak a zenei szabadságra törekedhet. Egy posztmodern társadalom terméke a mű, ahol „[...] a század a totalitarizmus komor vonását hordja, mely megszakította a civilizációnak a felvilágosodással kezdődő folyamatát, és szertefoszlatta az állami hatalom megszelídítéséhez és a társadalmi érintkezés humanizálásához fűzött reményt.”³⁶ A szóban forgó darab így egyfajta reflektálásként is értelmezhető kora társadalmi problémáira. A *Gift* így nyersességével és ipusági hangzásával kellőképpen beleillik a mai technicizált és globalizált világ képébe.

Az ipari hangok zenei kontextusba való áthelyezése Max Neuhaus *Listenjénél* is megmutatkozik már a hatvanas években, mikor egy performansz keretében a hallgatókat különböző ipari helyszínekre szállították, ahol zenei eseményként meghallgathatták az adott hely sajátos zaját.³⁷

A *Gift* ebből a perspektívából szemlélve inkább leíró, mint közvetlen helyzet.

³⁵ Uo.: „Mivel már évek óta honos ezekben a hegyekben, talán nem is gondolunk arra, hogy hajdanában ismeretlenként s vadul rontott be a vidékre, tébolyodottan szétáradt a szakadékokban, befurakodott a hegyi barlangokba, majd olyan üvöltésben tört ki, melytől, szinte maga is visszarettent, aztán saját bömbölésétől megriadva elmenekült; panaszos hangot hallatott, melyről maga sem tudta, honnan tör elő; aztán kipréselt egy sóhajt a szorongás mélységes mély szakadékból, olyan mélyről, hogy maga is elszörnyedt, s egy pillanatra kételkedni kezdett benne, hogy lakhat-e ezen a vidéken; aztán egy lírai hoppszasza következett, mignem megismerkedve saját hangszerével ezeket a hangokat egy dallammá fűzte, hogy ettől kezdve immár nap mint nap változatlanul adja őket elő. Így téved el az individuum saját lehetőségében, hol ezt, hol azt fedezvén fel.” pp. 35-36.

³⁶ Jürgen Habermas: *Az évszázad két arca*, In.: *Posztmodernizmus állapota – Politikai esszék*, ford. Ruzsacz István, Budapest, 2006, L'Harmattan, 45. o.

³⁷ Michael Nyman: *A civilizációs környezet – az elektronikán innen és túl*, In.: *Experimentális zene – Cage és utókor*, ford. Pintér Tibor, Budapest, 2005, Magyar Műhely, pp. 189-196.

Digitálisan torzult hangjaival csak egyfajta utalást tesz az ipari környezetre. Emellett a gyárak, erőművek illetve gépek zajaiban szinte minden esetben fellelhető valamiféle repetíció, melytől talán a hallgató füle számára „megszokható” lesz.

Gyakran megesik az ilyen típusú, zenei performansz színezetű művekkel, hogy előadásuk illetve megkomponálásuk okoz inkább euforikus élményt a szerzőnek, mintsem befogadásuk a hallgatónak. Cage is kijelenti: „*Minden egyes tevékenység önmagára támaszkodik, azaz a komponálás, az előadás és a zenehallgatás elkülönülő tevékenységek.*”³⁸

Mindemellett a darab részletei világossá tehetik előttünk, hogy nem rögzített improvizatív élőjátékról van szó. A gondosan és arányosan elhelyezett finom neszek és zajtöredékek rávilágítanak, hogy kompozícióról beszélhetünk, mégha a legtöbb esetben el is takarja őket a túlvezérelt „zajfal”.

A 2007-ben megjelent *Gift* zajszerűségével elfordul mindattól a „zenei” zenétől, – melyet a szabadon használt minimális kompozíciós eljárásaival provokál – és önmagára kezd reflektálni. Ennek az önreflexiónak spirális megnyilvánulása Alvin Lucier *I am Sitting in a Room*-ja, mely már 1970-ben kellően ötvözi az önmagába forduló – akkor még nem digitális – torzulás folyamatát a „tisztából a zajosba” való eljutás tényével.

A *Gift*ben a tiszta és a zajos párhuzamosan haladva együtt van jelen oly módon, hogy a zaj – mivel olyannyira erőteljes, hogy már-már „csenddé válhat” – egyfajta új közegben létrejövő *tabula rasa* szerepet vesz fel. Ez az új közeg a sűrű zaj, melyben az apró hangváltozások legalább annyira észlelhetőek mint a csendben a neszek. Így teremt a darab egy különálló világot melyben a megszokott események más módon rendeződnek, s melyhez a befogadónak is más módon kell viszonyulnia, ha meg szeretné érteni. Ily módon a mű egy kísérlet arra, hogy konkrét ritmikát, hangmagasságokat és hangzatokat félretéve, hogyan lehet hangokkal interpretálni egy helyzetet. Megmérgetti a hallgatót, de ha feltárja a látszólagos káoszt, könnyen megértheti a műben rejtező esztétikumot.

³⁸ John Cage: *Üres értelem*, In.: *A csend – Válogatott írások*, ford. Weber Kata, Pécs, 1994, Jelenkor, 199. o.

Negyedik Ecloga

Ismét verset lüktet a lelkem, érzem az ízét
Félbehagyott soraimnak, csorbult mondataimnak,
S lám, hű pennám vézna betűket okád a papírra!
Ókori húrok, eretnek igék; ez a titka dalomnak,
Mámora, fűszere lágy, antik veretű
muzsikámnak!

Zengjen az ének ezúttal megfűlt gondolatomról,
Égi kalandorról, aki fényét szórja a Napnak!
Hajnali éjbolygó, feketén ragyogó horizonton,
Vad tünemény, henye éjszaka perceiben fakuló kincs,
És elszánt utazó, halovány fényt rejt batyujában.

Szelve a végtelen űrt, ő oltalmazza planétám
S gyűrt arcát odatartja galád meteorseregeknek.
Óh Hold! Már régóta közös valamennyi vonásunk,
Torz orcánk, amelyen száz ütközet ótvára tátong,
Vert sorsunk, mely szinte a semmiben imbolyog elhagyatottan,

S mégis mindketten gyönyörű Szerelemre találtunk!
Késő éjjel unott alakod láttán felocsúdok,
S képzeletemben utasként járom ezernyi vidéked!
Lustán megszállnék a Derültség Tengere mellett,
Hol szökkenve szaladnék kérged krétaporában!

Gyatra betűim a dermedt lávafolyásba kaparnám,
Ott bebarangolnám hús tested alélt sivatagját,
Villognának a távoli, csillámos szilikátok.
Vén domborzatodon, mélán forrong az üresség,
S fent nyugalommal fekszik a tájon a meztelen égbolt.

Óh fényes glóbusz! Te rideg krátertakaróval
Megnyomorított szépség! Testeden élni szeretnék!
Bár adnának a jenkik Apollót³⁹, fürge rakétát
és a parányi kabinban vélem tartana Nórim,
Gyors masinánkkal már rég ősz sarlód fele szállnánk!

Durva porodba emelném ékes holdi vityillónk,
Van lappangó vízjég és levegő a kövekben,
Sátrak alatt serkenne dió, tök, paprika, búza;
S víg vacsoránknál keskeny tálcámra kerülne kenyér
is, Lenne talán minden, mit szem-száj ingere kíván!

Ott nem bántana többé ocsmány, kapzsi lakótárs
S más keserűség! Csak Nórim csókjára vigyáznék,
Néha kifürkészvén a nudista eget kanapénkról.
Csillagkép nyiladozna felénk, lágy fénye belátna,
S kint, a dagadt horizonton... kelne a kék anyabolygó.

³⁹ Itt: amerikai űrhajótípus a 60-as, 70-es évekből

Összecsapás

Az író levelet kapott a szerkesztőségtől, melyben ez állt: „Ön mérhetetlenül összecsapja munkáit, úgy ír mintha a tatár üldözné.”. Ambrus az író valóban sok gonddal küzdött. Rengeteg munkája volt s bár nem volt elfogadott író, már számtalan munkáit közölték a lapok. Még könyve is megjelent. Ám abból csupán néhány fogyott. Sok olyan választ kapott melyben őt naiv, tehetségtelen, álmodozó írónak írták meg. Nem foglalkozott ezzel a véleménnyel, egyesek még az iskolában is azt mondták rá:

- Ez a gyerek még viszi valamire!

Tény és való hogy diáktársai közt ő teljesen kitűnt, ő volt talán a legokosabb, s már akkor is a legműveltebb. De a viselkedése is kicsit kirítt. Nem volt rossz gyerek, csak magányos, magába zárkózó. Persze csak irodalomból meg történelemből volt ötös. A reál tantárgyakból felettébb rossz volt. De ezt mintha elnézték volna neki.

Olyan királyokat, hadvezéreket s írókat hangoztatott az egész osztályban – tanároknak és diákoknak – hogy a gyerekek abszolút nem, de azokat néha még a tanár se ismerte. Előfordult hogy Anna, az irodalomtanár zavarba jött, amikor Ambrus egy nagyon „neve nincs” író hangoztatott – akitől – állítása szerint már mindent elolvasott. Anna meg nem hogy nem olvasta hanem nem is ismerte.

Ám mikor íróvá vált – ő ugyanolyan ismeretlen lett. Azért van ebben valami. Osztálytársaitól rég elváltak az útjai s nem volt felesége sem, csak futó kalandjai. Károly a lehető legjobb barátja már nős volt s sőt gyereke is születőben volt épp. Néha meglátogatta de soha nem ért rá. (Vagy csak erre hivatkozott).

Magányosan élt albérletében, anyjával is csak ritkán beszélgetett telefonon. Napjai írással teltek. Egy gyárban dolgozott, de most szabadúszóként kereste a kenyerét. Arra törekedett hogy egy novellát ne pár nap, hanem pár hét alatt írjon meg. Tudatos író volt ő aki tudta mit ír le s miért. Talán egy kicsit jobban álmodozó volt, mint a többi író.

Így hát az éppen írni kívánczó novellát csak lassan, megfontoltan írta, szinte

egy nap csak egy-két mondatot. Mikor kész lett, örült mint majom a farkának s felküldte a Holminak. Ők azonban azt mondták:

„Ez elfogathatatlan, nyers, és nincs még mondanivalója sem.”

Ambrust dühítette a válasz, de hajthatatlan volt. Egyszer mikor bevásárolni volt oda egy történet jutott az eszébe spontán. Nagyon jónak érezte. Meg is írta a számítógépen. Fél óra alatt meg is írta. Ismét felküldte s a szerkesztők azt mondták:

- „Ez igen, kidolgozott, nem összezapott munka. Közölni fogjuk.”

Ambrus meg jót nevetett az egészen.

- Kidolgozott munka? – kérdezte magától gúnyosan. Pedig fél óra alatt sem írtam. Na erről hát ennyit. S lázas olvasásba kezdett, kedvenc íróját vette elő s lázasan olvasni kezdte, mint akinek agya telve van a jobbnál jobb ötletekkel. De azért egy üveg Stella Artoist sem vetett meg.

ALBERT ELEONÓRA grafikája

Harmadik emelet

Már vagy egy órája folyt a harc. Olyan gyorsan történtek az események, hogy nem is volt idő szakértőt hívni. A Kényszer utca 31. harmadik emeletén egész éjjel nagy volt a nyüzsgés. Lakásról-lakásra terjedt a hír, és éjfélre már az álmos háztömb az összes szemét felnyitotta, az automata folyosóvillany egyfolytában világított.

Fényénél, a második emeleti lépcsőfordulóban egy kis, öt éves forma gyerek ücsörgött. Nem nagyon fogta fel mi történik, de nem is érdekelte. Számára a meztelen lábai alatt elterülő pár betonkocka jelentette a mindenséget. Figyelte, ahogy a kikopott illesztések rései között előbújnak a hangyák, és ide-oda futkároznak. Pont, ahogyan az emberek aznap éjjel, de ez valahogy mégis érdekesebbnek bizonyult számára.

A maszatos képű kölyök felismerte mekkora hatalma van a kis élőlények felett, és ki is használta azt. Apró ujjával a rovarok közé bökött, de sose azzal a szándékkal, hogy kilapítsa őket. Csupán rájuk ijesztett azzal, hogy elállta az útjukat. Ilyenkor a hangyák zavarodottan cikáztak, hatalmas és felesleges köröket leírva, mire eljutottak az egyik repedéstől a másikig.

"Milyen kicsi a világ, és én milyen nagy vagyok benne."

A kisfiú kezdett fájni, a talpa már egészen lila volt, összekuporodott, amennyire csak tudott, és még inkább a sarokba húzta magát. Bár a lépcsőkön rohangálók így is majdnem agyon taposták figyelmetlenségükben. Már egy ideje abba maradt a zűrzavar, a beton fokokon döngő léptek zaja is elhalt. A folyosóvillany pedig kialudt.

A fiú tudta, hogy nem elég magas ahhoz, hogy az érzékelőt felérje, akkor se ha felágaskodik. Inkább a falnak dőlt, és a vaksötétet fürkészte, közben lábujjait ökölbe szorította, hogy még kevésbé ériék a hideg talajt. Hirtelen nagyon egyedül érezte magát. Kis kezével tapogatott maga alatt, és szomorúan tapasztalta, hogy a hangyák

kihasználva az alkalmat, viasszaszaladtak a réseikbe.

Hosszú percek teltek így el, a kisfiú mintha hallani vélte volna, még azt is, ahogy az idő súlyos, csattogó léptekkel csörtetett le a negyedikről. A fordulóban rothadó fogsorát gúnyosan kivillantotta, majd továbbhaladt mellette teljes magabiztossággal lépdelve a sötétségben. Rövidesen odalentről fény kúszott felfelé az egyik kinyíló ajtó mögül, majd ismét felkapcsolódott a folyosóvillany. A kisfiú szemét bántotta a hirtelen fény, koszos tenyerét az arca elé kapta, de azt még látta, ahogy bekanyarodik előtte a földszinten lakó hentes.

A gyerek ismerte a férfit. Erős ötvenes volt, és szerette a munkáját haza hozni. Emiatt gyakran veszekedett a feleségével, melyeknek rendszerint a berendezési tárgyak látták a kárát. Jelenleg is egy fehér, zsíros foltokkal tarkított hentes-köpenyt viselt, kezében néhány rozsdás, éles tárggyal. A fiú számára ismeretlen tárgyak voltak, de többen a lakók közül beszélték, hogy a férfi még a háború idején felcserként szolgált. Talán valamicskét még konyított a mesterséghez, szóltak neki, és sebtében felkapva a régi műszereit, otthagya a munkát sietett a harmadikra. Legalábbis a kisfiú ezt okoskodta ki. Mire a szeme újra hozzászokott a fényhez, már csak azt látta, ahogy a hentes belép a lakásukba, és becsapja maga mögött az ajtót.

Megint sötét lett, de a gyerek már fel volt készűlve. A többire viszont nem.

Nem sokkal azután, hogy a villany kihunyt, földöntűli üvöltések hagyták el a harmadik emeleti lakást. A szél kezdett feltámadni, vadul mozgatta a kisfiú melletti hatalmas üvegeket. Úgy lökdöste a vállát, mintha csak noszogatni akarná, hogy menjen be, és nézzon szembe az ajtajuk mögött rejtőző szörnyel. Az kiáltások nem maradtak abba, gyakran gyenge vinnyogásokba fűltak, de aztán új erőre kapva ostromolták belűlről a lakás ajtaját.

A fiú nagyon félt, de nem tudta már jobban összehúzni magát. A hangyákra gondolt, és arra, hogy ha most ott lennének vele, akkor nem bántaná őket. Úgy tűnt, a harmadik emeleti ajtó nem sokáig bírta a gyűrődést, mert ahogy az utolsó üvöltés is elhalt, kivágódott, és a bentről érkező fényáradat a gyerek számára jól láthatóan kirajzolta a hentes alakját.

Az ormótlan férfi két kezével tartotta magasba a vérmocskos csecsemőt, és a házbéliek lassan körülrajzották.

A fiú nem mozdult, mert valamiért úgy érezte, hogy még nincs vége. De ő csak tűrte, és hagyta, hogy a földöntúli sikoly visszhangot verjen a fejében, hogy megjegyezze egy életre.